

Identifying Aesthetic Factors Influencing the Teaching of 'Islamic Ethics' from the Perspective of Student-Teachers at Farhangian University

Asadollah Asadi Garmaroudi^{1*}

پن‌یرش مقاله: ۱۴۰۴/۱۰/۲۹

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۱۱/۱۶

Accepted Date: 2026/01/19

Received Date: 2025/11/07

Abstract

Beauty is a complex and universal concept discussed across philosophy, art, literature, and behavioral sciences, though no single definition has gained consensus. In Platonic thought, it mirrors goodness and truth; in Aristotelian philosophy, it arises from harmony and proportion. Generally, beauty evokes pleasure, harmony, and transcendence yet remains relative, influenced by cultural and personal contexts. Its presence fosters joy, emotional well-being, confidence, and social connectedness.

Aesthetics, as the study of beauty and aesthetic experience, extends beyond the arts into education. Incorporating aesthetic principles into teaching enhances motivation, concentration, and meaningful understanding. Beauty in education appears through class design, instructional organization, teacher expression, imagery, and humane communication—crafting emotionally rich and purposeful learning experiences.

Teacher education plays a vital role in developing the professional and moral capacities that sustain a society's ideals. Competent and reflective teachers are key agents of educational transformation. This development occurs through the ongoing preparation of student teachers, among whose essential competencies is aesthetic and artistic awareness. As future educators, they shape students' moral and emotional growth and the ethical culture of society. Integrating aesthetics and art in teacher education nurtures creativity, reflection, and emotional intelligence while reducing rigidity and superficiality in thinking.

Within this framework, the moral education domain offers fertile ground for the application of aesthetic approaches. Moral education, unlike many theoretical subjects, is deeply connected to the affective, value-oriented, and spiritual dimensions of human experience. Its effective delivery requires the creation of beautiful, thought-provoking, and meaningful experiences for learners. Since both beauty and morality originate in internal human experience and the sense of meaning and transcendence, connecting these two dimensions can enrich moral education and facilitate the deeper cultivation of ethical virtues.

The current study was conducted with the primary aim of identifying the aesthetic components influencing the teaching of Islamic Ethics among student teachers at

¹ . Assistant Professor, Department of Islamic Education, Farhangian University, Tehran, Iran.

(Corresponding Author).

a.a.garmaroudi@cfu.ac.ir

Farhangian University. The study employed a sequential exploratory mixed-methods design, integrating qualitative and quantitative phases to provide a comprehensive understanding of the phenomenon.

In the qualitative phase, data were collected through semi-structured interviews with 13 student teachers (both male and female) who had taken the course “Islamic Ethics.” Participants were selected purposefully, based on their experience in the course and willingness to participate. Interviews continued until theoretical saturation was achieved. Data were analyzed using Braun and Clarke’s six-step thematic analysis method (2006), which led to the identification of key themes and subthemes. The trustworthiness of data was ensured through participant validation and peer review.

In the quantitative phase, 160 student teachers (71 females and 89 males) were selected using stratified random sampling based on gender and academic year. A researcher-made questionnaire was developed based on the qualitative findings, containing four main components with nine items each, rated on a five-point Likert scale. The content validity of the questionnaire was confirmed by experts, and its reliability was verified using Cronbach’s alpha coefficients, all above 0.7, indicating good internal consistency. Data analysis was performed using SPSS software for descriptive and inferential statistics, including confirmatory factor analysis to assess model fit.

The qualitative findings yielded 362 initial codes, which were condensed into 12 subthemes and finally grouped into four main themes representing aesthetic dimensions in teaching Islamic Ethics:

1. Beauty in the teacher’s character and conduct – including humility, ethical consistency between words and actions, sincerity, and emotional authenticity.
2. Beauty in expression and teaching methods – encompassing gentle and calm speech, the use of poetry, storytelling, and engaging examples that create emotional resonance.
3. Beauty in content and meaning – linking moral concepts to real-life experiences, emphasizing compassion, love, and hope rather than judgment or obligation.
4. Beauty in the educational environment and human interaction – characterized by warmth, empathy, safety, respect, and the encouragement of open dialogue and creativity.

Quantitative analysis confirmed qualitative insights, showing that all four aesthetic components positively and significantly affected students’ perceptions of beauty in Islamic Ethics teaching (mean scores above 4 on a 5-point scale). ‘Beauty in the teacher’s character and behavior’ scored highest (4.32), while ‘beauty in content and meaning’ scored lowest (4.05). Independent t-tests found no significant gender differences across dimensions. Confirmatory factor analysis confirmed excellent model fit ($\chi^2/df=1.96$, $\chi^2/df=1.96$), with standardized path coefficients (0.74 to 0.82) demonstrating the significant contribution of all four components to the aesthetic teaching experience. The final integrated model highlights the harmonious interaction of teacher character, method, content, and atmosphere.

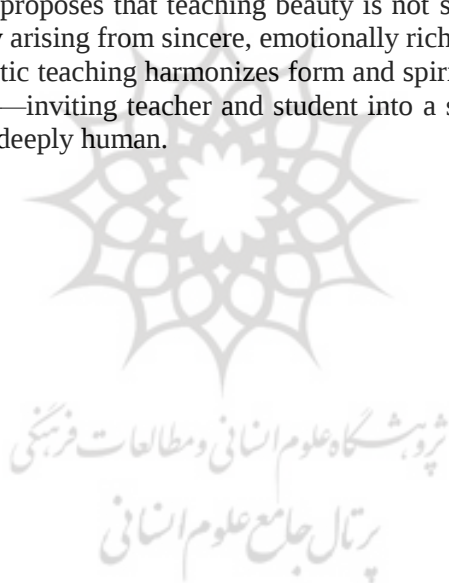
The study concludes that aesthetic experience in teaching is not limited to visual or artistic appeal but manifests in the sincerity, coherence, and moral beauty of teaching as lived practice. Student teachers described ethical teaching as “beautiful” when there

was evident alignment between the instructor's words and actions, when the content was meaningful and emotionally resonant, and when classroom interactions were characterized by empathy and respect.

These findings highlight that aesthetic teaching in moral education operates at both ethical and emotional levels. The teacher's moral integrity and humility form the foundation of this beauty, while expressive sensitivity—through the use of poetry, narratives, and compassionate language—creates cognitive and affective engagement. Content becomes beautiful when it connects ethical principles to students' lived realities, emphasizing love and mercy as central to Islamic ethical discourse. Moreover, the classroom environment gains aesthetic value when it fosters emotional safety, mutual respect, and the courage to think and express freely.

Integrating these components creates a holistic aesthetic experience that transforms moral education from mere knowledge transmission into a meaningful human encounter. The study thus underscores the essential role of aesthetic awareness in teacher education, particularly for those preparing to teach subjects like ethics and religious studies. Developing aesthetic competence can enhance teachers' capacity to inspire moral reflection, empathy, and genuine transformation in learners.

The study ultimately proposes that teaching beauty is not superficial, but an ethical and existential quality arising from sincere, emotionally rich, and meaningful acts. In Islamic Ethics, aesthetic teaching harmonizes form and spirit, knowledge and virtue, intellect and emotion—inviting teacher and student into a shared experience that is beautiful, moral, and deeply human.

Keywords: aesthetics, teaching, Islamic ethics, teacher training.

شناسایی مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس «اخلاق اسلامی» از دیدگاه دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان

اسداله اسدی گرمارودی^۱*

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف شناسایی مولفه‌های زیبایی‌شناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی از دیدگاه دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان انجام شد.

روش: در بخش کیفی با روش تحلیل مضمون و نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با ۱۳ نفر انجام شد و مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری یعنی زمانی که اطلاعات جدیدی حاصل نمی‌شد، ادامه یافت. در بخش کمی با روش توصیفی-تحلیلی از نوع پیمایشی و با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته مبتنی بر مضامین بخش کیفی، داده‌های ۱۶۰ دانشجو معلم گردآوری شد. تحلیل مضمون کیفی براساس الگوی براون و کلارک (۲۰۰۶) انجام شد و تحلیل کمی با استفاده از نرم‌افزار SPSS و تحلیل عاملی تأییدی در لیزرل صورت گرفت.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد تجربه زیباشناختی در تدریس درس اخلاق اسلامی از چهار بعد اصلی تشکیل یافته است: زیبایی در منش و رفتار استاد (شامل صداقت، تواضع و هماهنگی گفتار و کردار)، زیبایی در بیان و روش تدریس (استفاده از شعر، روایت، مثال‌های زندگی و زبان محبت‌آمیز)، زیبایی در محتوا و معنا (پیوند مفاهیم اخلاقی با زندگی واقعی و تأکید بر عشق و رحمت)، و زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی (صمیمیت، احترام متقابل و گوش‌دادن فعال). ضرایب استاندارد مسیرها بین ۰,۷۴ تا ۰,۸۲ بود که نشان‌دهنده سهم قوی هر مؤلفه در تجربه زیباشناختی تدریس است. همچنین، تفاوت معناداری میان دیدگاه دختران و پسران مشاهده نشد. نتایج نشان داد زیبایی در تدریس فراتر از جلوه‌های ظاهری است و در منش، معنا و روابط انسانی استاد متجلی می‌شود؛ بنابراین تقویت نگرش زیباشناسانه در تربیت معلم می‌تواند موجب ارتقای کیفیت آموزش اخلاق اسلامی و پرورش تجربه‌ای انسانی، اخلاقی و الهام‌بخش در یادگیری گردد.

کلیدواژه‌ها: زیبایی‌شناسی، تدریس، اخلاق اسلامی، تربیت معلم

^۱. استادیار، گروه آموزش معارف اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

* (نویسنده مسئول):

مقدمه

تدریس درس اخلاق اسلامی در دانشگاه‌ها، به‌ویژه دانشگاه فرهنگیان، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری نگرش‌ها، باورها و رفتارهای اخلاقی دانشجومعلم‌ان دارد. انتظار می‌رود این درس فراتر از انتقال مفاهیم نظری، زمینه‌ای فراهم کند تا فراگیران ارزش‌های اخلاقی را به‌صورت عمیق، معنادار و درونی تجربه کنند. با این حال، تجربه‌های آموزشی نشان می‌دهد که تدریس اغلب محدود به ارائه مفاهیم و تعاریف نظری است و کمتر به جنبه‌های عاطفی، تجربی و درونی یادگیری توجه می‌شود. یکنواختی روش‌ها و غلبه رویکردهای گفتاری سبب می‌شود درس برای برخی فراگیران فاقد جذابیت و اثرگذاری پایدار باشد؛ وضعیتی که در تربیت معلم نگران‌کننده است، زیرا دانشجومعلم‌ان آینده، نقش الگوهای اخلاقی و تربیتی را ایفا خواهند کرد.

آموزش اخلاق اسلامی ماهیتی متفاوت از بسیاری دروس نظری دارد و صرف انتقال دانش نمی‌تواند اهداف آن را محقق کند. یادگیری اخلاق با ساحت‌های درونی انسان، تجربه شخصی و احساس معنا پیوند خورده است و زمانی اثربخش خواهد بود که فراگیر بتواند با مفاهیم ارتباط زنده و عاطفی برقرار کند. در نبود چنین تجربه‌ای، آموزش اخلاق ممکن است به مجموعه‌ای از آموزه‌های انتزاعی و توصیه‌های کلی محدود شود که تأثیر کمی بر نگرش و رفتار فراگیران دارد. از این منظر، چالش اصلی در تدریس اخلاق، یافتن راهی است که یادگیری را از سطح آگاهی نظری فراتر برده و تجربه‌ای درگیرکننده، معنادار و تأثیرگذار برای ذهن، احساس و تخیل فراگیر ایجاد کند.

یکی از رویکردهای مؤثر برای پاسخ به این چالش، توجه به زیبایی‌شناسی در فرایند آموزش است. بهره‌گیری از مفاهیم و تجربه‌های زیباشناختی می‌تواند تدریس درس اخلاق را فراتر از انتقال صرف محتوای نظری برده و تجربه‌ای غنی، جذاب و تأثیرگذار برای دانشجومعلم‌ان فراهم آورد. بنابراین، بررسی مفهوم زیبایی و نقش آن در فرایند یادگیری، گامی اساسی در ارتقای کیفیت آموزش اخلاق به‌شمار می‌آید.

با این حال، نبود پژوهشی که مولفه‌های زیبایی‌شناختی را به‌طور اختصاصی در زمینه تدریس درس اخلاق اسلامی بررسی کرده باشد، خلأی مهم در ادبیات پژوهش محسوب می‌شود. ماهیت عمیقاً ارزش‌محور و نیاز به درگیری عاطفی و معنوی فراگیران در درس اخلاق اسلامی، ایجاب می‌کند که مولفه‌هایی متناسب با اهداف تربیتی خاص آن تعریف شود. لذا، پژوهش حاضر با تمرکز بر درس اخلاق اسلامی و با مشارکت دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان، درصدد شناسایی مولفه‌های زیبایی‌شناختی متناسب با این درس بوده و تلاش دارد تا شکاف موجود در ادبیات را برطرف نماید. بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال است که مولفه‌های زیباشناختی مؤثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی از دیدگاه دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان کدامند؟

مبانی نظری

زیبایی یکی از مفاهیم بنیادی و پیچیده در فلسفه، هنر، ادبیات و حتی علوم رفتاری محسوب می‌شود که هیچ تعریف واحد و جامعی برای آن وجود ندارد. در سنت فلسفی، زیبایی هر چند از نگاه افلاطون، به‌عنوان جلوه‌ای از خیر مطلق و حقیقت و از دید ارسطو به معنای هماهنگی، تقارن و نظم تعریف شده است، اما اهمیت آن برای نظام آموزشی زمانی آشکار می‌شود که از یک مفهوم نظری به یک اصل راهنما برای خلق تجربه یادگیری تبدیل شود. در رویکردهای نوین تعلیم و تربیت، زیبایی‌شناسی نه به‌عنوان یک موضوع انتزاعی، بلکه به‌عنوان عاملی برای ارتقای کیفیت ادراک، انگیزش و درگیری ذهن فراگیران مورد توجه قرار می‌گیرد (Moore, 2023; Eisner, 2003; Ebrahimi, 2018).

Eisner (2003) تدریس را نوعی هنر می‌داند و معتقد است تجربه تدریس شامل لحظات پیش‌بینی‌ناپذیر زیبایی‌شناختی است که تصمیمات معلمان در جریان آن و براساس تجربه، خلاقیت و شهود اتخاذ می‌شود (Casham et al, 2025). او بر این باور است که تدریس موثر نیازمند درک دقیق و ظریف از عمل تدریس است و می‌تواند با مهارت و ظرافت، تجربه‌ای زیباشناسانه برای معلم و فراگیر فراهم آورد (Eisner, 1985). ایده (Eisner, 1985, 2003) سه بعد کلیدی دارد: کیفیت‌های زیباشناختی در کلاس، طراحی هنری و مهارت هنری. کیفیت‌های زیباشناختی تجربه یادگیری را فراتر از انتقال صرف اطلاعات قرار می‌دهد و آن را به تجربه‌ای زیبا، معنادار و احساسی تبدیل می‌کند که به سه عامل معلم، فضا و جو کلاس و تعامل معلم و فراگیر وابسته است. از این منظر، زیبایی در آموزش تنها به طراحی ظاهری یا جذابیت‌های بصری محدود نمی‌شود، بلکه شامل نحوه سازمان‌دهی محتوا، کیفیت بیان معلم، روابط انسانی در کلاس و شیوه ارائه مفاهیم است. عناصری که می‌توانند تجربه یادگیری را معنادار، انسانی و تاثیرگذار سازند (Casham et al, 2025).

در نظام تعلیم و تربیت، معلم نقش محوری در تحقق اهداف آموزشی دارد و هر چه از قابلیت‌های بیشتری برخوردار باشد، اثربخشی آموزشی بیشتر خواهد بود. ایجاد شایستگی‌های حرفه‌ای کارآمد، فرایندی پیچیده است که طی سال‌های حضور دانشجومعلمان در دانشگاه، حاصل می‌شود. یکی از شایستگی‌های مهم، قابلیت هنری و زیبایی‌شناسی است که تربیت معلم می‌تواند آن را پرورش دهد. این موضوع اهمیت ویژه‌ای دارد، زیرا دانشجومعلمان پس از فارغ‌التحصیلی، تاثیری مستقیم بر دانش‌آموزان و در نهایت جامعه خواهند داشت. بهره‌گیری از زیبایی‌شناسی و هنر می‌تواند دانشجومعلمان را از تفکرات محدود، شتاب‌زدگی یا کلی‌نگاری‌های داده و رفتارهای هوشمندانه و خلاقانه را پرورش دهد (Ebrahimi, 2020).

در این میان، یکی از حوزه‌هایی که می‌تواند بیشترین بهره را از رویکرد زیبایی‌شناختی در آموزش ببرد، حوزه تربیت اخلاقی است. آموزش اخلاق، برخلاف بسیاری از دروس نظری، با ابعاد عاطفی، ارزشی و معنوی

انسان در ارتباط مستقیم است و انتقال مؤثر مفاهیم آن مستلزم ایجاد تجربه‌ای زیبا، تأمل برانگیز و درونی در فراگیران است. از آنجا که زیبایی و اخلاق هر دو ریشه در تجربه درونی، احساس معنا و تعالی انسان دارند، بنابراین، پیوند میان این دو می‌تواند به غنای تربیت اخلاقی و پرورش فضایل انسانی کمک کند. اخلاق، به معنای صفات و خوی‌های درونی انسان است و شامل اخلاق فردی (مانند صبر و شجاعت) و اخلاق اجتماعی (مانند تواضع و ایثار) می‌شود (Mesbah Yazdi, 2015; Makarem Shirazi, 2008; Moallemi, 2005; Hakim et al, 1998). علم اخلاق به شناسایی فضایل و رذایل و راه‌های کسب یا زدودن آنها می‌پردازد (Naraqi, 2007). درس اخلاق اسلامی در دانشگاه‌ها شامل مباحث انسان‌شناسی، اهداف تربیت اخلاقی، فضایل و رذایل اخلاقی، اخلاق بندگی و اخلاق اجتماعی است (Davoodi, 2022) و به دلیل ماهیت ارزشی، تربیتی و حساسیت‌های فرهنگی نیازمند رویکردی زیباشناختی است که علاوه بر انتقال مفاهیم، احساس زیبایی و معنویت را در دانشجومعلمان ایجاد کند.

پیشینه پژوهش

مرور تجربه‌های آموزشی دانشجومعلمان و مشاهده روندهای رایج تدریس درس اخلاق اسلامی نشان می‌دهد که شیوه‌های موجود، تمام ظرفیت‌های لازم برای یادگیری عمیق اخلاقی را فعال نمی‌کند. بخش قابل توجهی از تدریس همچنان به انتقال گزاره‌های اخلاقی و بیان مفاهیم نظری محدود می‌شود و کمتر فرصت‌هایی فراهم می‌آید تا فراگیران معنا، جذابیت، عمق و تجربه‌های درونی آموزه‌های اخلاقی را بطور واقعی درک کنند. این در حالی است که بنا بر دیدگاه‌های تربیتی، یادگیری اخلاقی زمانی عمق می‌یابد که تجربه زیباشناختی، تخیل، درگیری عاطفی در کلاس درس فعال شود (Dewey, 1934; Noddings, 1984; Greene, 2000; Nussbaum, 2001). در غیاب چنین عناصری، فرایند یاددهی-یادگیری اخلاق از مهم‌ترین نیاز خود فاصله می‌گیرد یعنی تجربه‌ای که بتواند ذهن، قلب، تخیل و احساس فراگیر را هم‌زمان برانگیزد و او را به سوی فهم و درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی هدایت کند. بررسی پیشینه پژوهشی نشان می‌دهد که مطالعات انجام شده درباره زیبایی‌شناسی در آموزش را می‌توان در سه محور اصلی طبقه‌بندی کرد: ۱) شایستگی‌ها و توانمندی‌های زیبایی‌شناختی معلمان، ۲) روش‌ها و راهبردهای مبتنی بر زیبایی‌شناسی در تدریس، ۳) پیامدها و آثار استفاده از زیبایی‌شناسی بر یادگیری ۱. شایستگی‌ها و توانمندی‌های زیبایی‌شناختی معلمان

یافته‌های پژوهش (Karami & Yousefzadeh, 2018) نشان می‌دهد معلمی که از شایستگی‌های زیبایی‌شناختی بیشتری برخوردار است تدریس را با کیفیت بالاتری اجرا می‌کند. این شایستگی‌ها شامل توانایی بهره‌گیری از تجارب زیبایی‌شناختی، استفاده از سبک‌های مختلف تدریس، استعاره و نگاه تازه، درگیری با ایده‌های علمی قوی، پرورش قابلیت ادراکی و مشارکت در فعالیت‌های زیبایی‌شناسانه (مانند

هنرهای تجسمی، متن‌های ادبی، داستان‌گویی و داستان‌خوانی و داستان‌نویسی، نمایش و تئاتر، موسیقی، فیلم‌سازی، مواجهه با ابهامات) است. همچنین در پژوهش (Ebrahiminia et al, 2023) نیز مجموعه‌ای از مولفه‌های تربیت زیبایی‌شناسی دانشجومعلمان معرفی شده است که شامل نگرش زیبایی‌شناسانه، مبانی و اصول زیبایی‌شناختی، محتوای نظری و نیز خرده‌مهارت‌هایی همچون انسجام در تدریس، خط زیبا، لحن مناسب، طنز، توانایی برانگیختن عاطفه و تخیل است.

۲. روش‌ها و راهبردهای مبتنی بر زیبایی‌شناسی در تدریس

کشف روش‌ها و الگوهای تدریس مبتنی بر زیبایی‌شناسی، بخش مهمی از مطالعات پیشین را تشکیل می‌دهد. (Sejnani et al, 2020) بر استفاده از راهبردهای چندرسانه‌ای، تقویت تفکر انتقادی، تشویق گفت‌وگو و استفاده از محیط یادگیری چندحسی تاکید کرده‌اند. در همین زمینه، (Asadian & Azizi, 2018) بر اهمیت عناصر بصری، رنگ، موسیقی، فضای شاد و عاطفه آفرین کلاس و تلفیق حوزه شناختی با عاطفی در تدریس تاکید کرده‌اند. پژوهش (Ebrahiminia et al, 2023) نیز مجموعه‌ای از راهبردهای عملی را معرفی می‌کند که شامل زیبایی‌شناسی کالبدی، تدریس و روش‌های مبتنی بر زیبایی‌شناسی، راهبردهای دانشجومحور، فناوری‌محور و نیز تجربه‌های زیبایی‌شناسانه در محیط یادگیری است.

۳. پیامدها و آثار زیبایی‌شناسی بر یادگیری

بخش دیگری از پژوهش‌ها بر اثرات زیبایی‌شناسی تمرکز داشته‌اند. (Motamedi, 2023) نشان داد بکارگیری مبانی زیباشناختی در فرایند تدریس اثرات مثبت شناختی بر فراگیر داشته و استفاده از هر نوع ابزار و روشی که بتواند به بهبود زیبایی و جذابیت محتوای درسی و محیط آموزشی کمک کند، راهکار مناسبی برای استفاده از زیبایی‌شناسی در تدریس است. (Mesbahfar et al, 2023) نیز گزارش کردند تدریس مبتنی بر زیبایی‌شناسی موجب کاهش اهمال‌کاری و بهبود عملکرد یادگیرندگان می‌شود.

بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که مطالعات پیشین عمدتاً به شناسایی و تبیین شایستگی‌ها، راهبردها و پیامدهای زیبایی‌شناختی در آموزش پرداخته‌اند؛ اما این مطالعات بیشتر در بسترهای کلی تربیت معلم و در سطح عمومی انجام شده است و کمتر به کاربرد این رویکرد در محتوای آموزشی خاص توجه داشته‌اند. با این حال، درس اخلاق اسلامی به دلیل ماهیت ویژه خود با سایر دروس تفاوت بنیادی دارد. این درس بیش از هر درس دیگری با مفاهیم ارزشی، معنوی، هویتی و عاطفی سر و کار دارد. مفاهیمی که یادگیری آنها نه صرفاً از طریق ارائه دانش، بلکه از مسیر تجربه زیسته، برانگیختن احساسات، تامل درونی، الگوپذیری و مواجهه معنایی تحقق می‌یابد. از این رو انتظار می‌رود مولفه‌های زیبایی‌شناختی در تدریس اخلاق اسلامی کارکردی فراتر از جذابیت یا تنوع‌بخشی داشته باشد و بتواند درونی‌سازی ارزش‌ها و درک اخلاقی فراگیران را تسهیل کند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) از نوع پیاپی اکتشافی انجام شد. در این رویکرد، ابتدا داده‌های کیفی جمع‌آوری و تحلیل شدند تا ابعاد و مولفه‌های اصلی شناسایی شوند، سپس براساس یافته‌های کیفی، پرسشنامه‌ای طراحی و در مرحله کمی مورد آزمون قرار گرفت. این روش امکان ارائه تصویری جامع از مولفه‌های زیبایی‌شناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی را فراهم می‌آورد. جامعه آماری شامل دانشجو-معلمان رشته معارف اسلامی دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود که واحد درسی «اخلاق اسلامی» را گذرانده‌اند.

مرحله کیفی: نمونه‌گیری به روش هدفمند و با حداکثر تنوع انجام شد تا طیف گسترده‌ای از دیدگاه‌های دانشجومعلمان بازنامی شود. بر این اساس، شرکت‌کنندگان از میان دانشجومعلمان دختر و پسر و با سال‌های مختلف تحصیلی انتخاب شدند. معیار ورود افراد، برخورداری از تجربه حضور در درس اخلاق اسلامی و تمایل به شرکت در مصاحبه بود. مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت، یعنی زمانی که داده‌های جدید مضمون یا اطلاعات تازه‌ای به یافته‌ها اضافه نمی‌کردند. در نهایت ۱۳ دانشجومعلم دختر و پسر برای مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انتخاب شدند. مصاحبه‌ها به صورت حضوری و در فضای آموزشی دانشگاه انجام شد و میانگین زمان هر مصاحبه حدود ۴۵ دقیقه بود. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. داده‌های مصاحبه با استفاده از روش تحلیل مضمون شش مرحله‌ای (Braun & Clarke; 2006) تحلیل شد تا مضامین اصلی و فرعی مولفه‌های زیبایی‌شناختی شناسایی گردند. برای اطمینان از اعتبار و پایایی داده‌ها، بازبینی مشارکت‌کنندگان انجام شد. تحلیل داده‌ها در این مرحله با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد و مضامین اصلی و زیرمضامین بدست آمد.

مرحله کمی: حجم نمونه پژوهش شامل ۱۶۰ نفر (۷۱ دختر و ۸۹ پسر) از دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان بود که با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. تقسیم‌بندی طبقات براساس جنسیت و سال تحصیلی انجام شد تا نمونه مناسبی از جامعه آماری فراهم شود. براساس یافته‌های کیفی، پرسشنامه محقق‌ساخته طراحی شد. پرسشنامه شامل ۴ مولفه و هر مولفه دارای ۹ گویه بود. گزینه‌های پاسخ بر روی طیف لیکرت پنج درجه‌ای از «کاملاً مخالف» تا «کاملاً موافق» قرار داشت. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط گروهی از خبرگان تایید شد. این خبرگان شامل دو نفر از اعضای هیئت علمی گروه معارف اسلامی، دو نفر از اعضای هیئت علمی رشته علوم تربیتی، یک نفر متخصص روش تحقیق و سنجش و دو نفر از اساتید باسابقه تربیت معلم و پژوهش‌های مرتبط با کیفیت تدریس بودند. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید و مقادیر آن بین ۰/۷۱ تا ۰/۷۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مناسب ابزار است. در این مرحله داده‌ها ابتدا با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل توصیفی شدند و

شاخص‌های میانگین و انحراف معیار گزارش گردید. سپس برای بررسی ساختار عاملی پرسشنامه و تایید مولفه‌های استخراج شده در بخش کیفی، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شد. این تحلیل به دلیل ماهیت تاییدی آن، با استفاده از نرم‌افزار لیزرل انجام گرفت. پیش‌شرط‌های تحلیل عاملی از جمله شاخص KMO و آزمون بارتلت نیز پیش از اجرای مدل مورد بررسی قرار گرفت تا از مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی اطمینان حاصل شود.

در مرحله تفسیر نتایج، یافته‌های کیفی و کمی تلفیق شدند. بدین ترتیب، یافته‌های کیفی برای طراحی پرسشنامه و تبیین بهتر نتایج کمی مورد استفاده قرار گرفت تا تصویری جامع از مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی ارائه شود.

یافته‌ها

در مرحله کیفی، ۳۶۲ جمله و عبارت‌های کلیدی از مصاحبه‌ها استخراج و به کدهای اولیه تبدیل شدند. با تلفیق و تحلیل این کدها، ۱۲ مضمون فرعی و در نهایت ۴ مضمون اصلی شناسایی شد. نمونه‌ای از مضامین و کدها در جدول زیر آمده است:

جدول ۱. نمونه داده‌ها، و مضامین استخراج شده

نمونه عبارت شرکت‌کنندگان	کدگذاری اولیه	مضامین فرعی	مضامین اصلی
وقتی استاد خودش متواضعه، درس اخلاقش می‌چسبه	تواضع و فروتنی استاد در رفتار، احترام متقابل با دانشجو، پرهیز از خودنمایی، پرهیز از قدرت‌نمایی علمی، برخورد برابر با دانشجویان، پذیرش اشتباه از سوی استاد	پایبندی به اصول اخلاقی	زیبایی در منش و رفتار استاد
وقتی استاد خودش اخلاق رو زندگی می‌کنه، درس تأثیرش دو برابر می‌شه	هماهنگی گفتار و رفتار استاد، تعهد اخلاقی به آموزه‌ها و ارزش‌های اخلاقی	هماهنگی گفتار و کردار	
گاهی یه لبخند صادقانه استاد از صد تا سخنرانی تأثیرگذارتره	صداقت، خلوص نیت، رفتار بی‌ریا، انتقال احساس مثبت، ارتباط قلبی	صداقت و خلوص	
استادی که با آرامش صحبت می‌کنه، کلاسش روح داره	آرامش و تسلط در بیان، پرهیز از خشونت کلامی، ایجاد فضای عاطفی متعادل، استفاده از سکوت‌های هدفمند	زبان نرم و موثر	زیبایی در بیان و روش تدریس
وقتی از شعر و داستان استفاده می‌کنه، مطلب قشنگ‌تر تو ذهن می‌مونه	استفاده از شعر و روایت در تدریس، بهره‌گیری از مثالهای ملموس، استفاده از ادبیات دینی و عرفانی، روایتگری جذاب	استفاده از مثال و روایت	
استادهایی که اجازه می‌دن ما هم نظر بدیم، کلاسشون زیباتره چون حس می‌کنی جزئی از درس شدی	درگیر کردن دانشجو در بحث، پرسش محوری در تدریس، اعتماد به توان فکری دانشجو، تقسیم مسئولیت یادگیری، ایجاد حس مالکیت در فرایند یادگیری، توجه به تفاوت دیدگاه‌ها	تعامل گفت و گویی	

زیبایی در محتوا و معنا	پیوند محتوا با زندگی	پیوند مفاهیم اخلاقی با زندگی روزمره، تبیین اخلاق در موقعیت‌های واقعی، برجسته‌سازی چالش‌های اخلاقی معاصر، ایجاد پیوند میان دانش و تجربه	درس اخلاق وقتی معنی داره که به زندگی ما ربطش بده
	تاکید بر مفاهیم مثبت دینی	تاکید بر محبت و رحمت، ارائه چهره انسانی از دین، پرهیز از داوری ارزشی	اخلاق اسلامی وقتی قشنگه که با عشق و رحمت بیان شه، نه با ترس و اجبار
	انسجام مفهومی	انسجام مفهومی، پیوستگی مطالب، سلسله مراتبی بودن ارائه مطالب، بازخوانی و مرور نکات کلیدی	وقتی استاد بین موضوعات مختلف درس ارتباط برقرار میکنه و هر جلسه مطالب قبلی رو مرور میکنه حس میکنم که درس منسجمه و جدا از هم نیستن
زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی	فضای صمیمی و انسانی کلاس	رفتار مهربانانه و صمیمی استاد، فضای گفت و گوی آزاد و غیررسمی، حس همدلی، ایجاد احساس تعلق و اعتماد در ارتباط، حمایت روانی، شوخ‌طبعی سالم	محیط کلاس باید صمیمی و دوستانه باشه، نه خشک و رسمی
	فضای حمایتی کلاس	فضای امن و آرام، گوش دادن فعال، پاسخگویی بدون قضاوت، پذیرش تنوع‌نظر، رعایت مرزهای احترام،	وقتی استاد با احترام گوش می‌ده و قضاوت نمی‌کنه، حس می‌کنی کلاس امنه و می‌تونی حرف دلتو بزنی
	فضای پرورش تفکر و خلاقیت در کلاس	تشویق به تفکر و گفت‌وگو، پذیرش خلاقیت در پاسخ‌ها، پرورش شجاعت فکری، احترام به نظر دانشجو، آزادی در بیان ایده‌ها، پرورش تفکر انتقادی، تقویت جرئت ابراز نظر	استاد به همه فرصت می‌داد نظر بدن و می‌گفت هیچ جوابی غلط نیست. این باعث می‌شد ما جرات کنیم فکر کنیم و حرف بزنیم

جدول ۱ نشان داد که تجربه زیباشناسی در تدریس درس اخلاق اسلامی حاصل تعامل چندبعدی میان استاد، محتوا، و فضای ارتباطی کلاس است. این زیبایی نه در ظاهر یا فرم تدریس، بلکه در حقیقت رفتار، گفتار و معنای نهفته در آموزش تجلی می‌یابد. دانشجومعلم، زمانی تدریس اخلاق اسلامی را زیبا و اثرگذار توصیف کردند که میان سخن استاد، رفتار او و پیام درس نوعی هماهنگی و صداقت وجود داشته باشد. این تجربه زیباشناختی در قالب چهار مضمون اصلی تجلی می‌یابد: زیبایی در منش و رفتار استاد؛ این مضمون شامل ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری استاد است که مستقیماً بر درک دانشجومعلم از تدریس تأثیر می‌گذارد. مضامین فرعی مرتبط شامل پایبندی به اصول اخلاقی، هماهنگی گفتار و کردار و صداقت و خلوص است. به بیان دیگر، زمانی که استاد تواضع دارد، اخلاق را زندگی می‌کند و با صداقت و خلوص با دانشجویان ارتباط برقرار می‌کند، دانشجویان تدریس او را زیبا و اثرگذار ارزیابی می‌کنند. زیبایی در بیان و روش تدریس؛ این مضمون بر جنبه‌های نحوه ارائه درس و زبان به کار رفته توسط استاد تمرکز دارد. مضامین فرعی مرتبط شامل زبان نرم و موثر، استفاده از مثال و روایت و تعال گفت‌وگویی است. به کارگیری بیان آرام، ارائه مثال‌ها و داستان‌های الهام‌بخش و ایجاد تعامل فعال با دانشجویان تجربه زیباشناختی تدریس را تقویت می‌کند. زیبایی در محتوا و معنا؛ این مضمون اصلی بر جنبه‌های محتوایی و معنایی درس

تاکید دارد. مضامین فرعی مرتبط شامل پیوند محتوا با زندگی، تاکید بر مفاهیم مثبت دینی و انسجام مفهومی هستند. دانشجومعلم‌ان زمانی درس اخلاق را زیبا می‌دانند که مفاهیم دینی با زندگی واقعی آنان پیوند داشته باشد، مفاهیم اخلاقی با عشق و امید ارائه شود نه صرفاً از طریق الزام یا دستور و ارائه مطالب به صورت منسجم انجام گیرد. به گونه‌ای که مطالب کلاس جدا از هم احساس نشود و دانشجو بتواند ارتباط میان موضوعات مختلف درس را درک کند. زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی؛ این مضمون به ویژگی‌های محیط کلاس و روابط میان استاد و دانشجوین اشاره دارد. مضامین فرعی مرتبط شامل فضای صمیمی و انسانی کلاس، فضای حمایتی کلاس و فضای پرورش تفکر و خلاقیت در کلاس است. کلاس صمیمی، امن و احترام‌آمیز همراه با فرصتی برای ابراز نظر و تعامل فعال، نه تنها تجربه یادگیری را لذت‌بخش می‌کند بلکه تجربه زیباشناختی تدریس را نیز تقویت می‌کند.

پایایی مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی براساس ضریب آلفای کرونباخ در جدول زیر آمده است:

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی

مولفه‌های زیباشناختی	ضریب آلفای کرونباخ
زیبایی در منش و رفتار استاد	۰,۷۷
زیبایی در بیان و روش تدریس	۰,۷۴
زیبایی در محتوا و معنا	۰,۷۵
زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی	۰,۷۱

جدول ۲ نشان می‌دهد که ضریب آلفای کرونباخ تمامی مولفه‌ها بالاتر از ۰,۷ است. بنابراین پایایی این مولفه‌ها در سطح مطلوب قرار دارد.

جدول ۳. کمترین و بیشترین مقدار، میانگین و انحراف معیار مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی

مولفه‌های زیباشناختی	کمترین مقدار	بیشترین مقدار	میانگین	انحراف معیار
زیبایی در منش و رفتار استاد	۳,۲	۵,۰	۴,۳۲	۰,۴۵
زیبایی در بیان و روش تدریس	۲,۸	۵,۰	۴,۱۰	۰,۶۰
زیبایی در محتوا و معنا	۲,۹	۵,۰	۴,۰۵	۰,۴۸
زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی	۳,۰	۵,۰	۴,۱۸	۰,۵۳

جدول ۳ نشان می‌دهد بالاترین میانگین مربوط به منش و رفتار استاد (۴,۳۲) و پایین‌ترین میانگین مربوط به محتوا و معنا (۴,۰۵) است. به طور کلی، دانشجومعلم‌ان، همه مولفه‌های زیباشناختی را مثبت ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۴. آزمون t برای مقایسه مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی در گروه

دختران و پسران

مولفه‌های زیباشناختی	جنسیت	میانگین	t	Sig (0.05)
زیبایی در منش و رفتار استاد	دختران	۴,۳۵	۱,۱۰	۰,۲۷
	پسران	۴,۲۸		
زیبایی در بیان و روش تدریس	دختران	۴,۱۲	۰,۶۸	۰,۵۰
	پسران	۴,۰۸		
زیبایی در محتوا و معنا	دختران	۴,۰۹	۰,۷۸	۰,۴۴
	پسران	۴,۰۲		
زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی	دختران	۴,۲۰	۰,۶۲	۰,۵۴
	پسران	۴,۱۶		

جدول ۴ نشان می‌دهد در زمینه مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی بین دو گروه تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۵. شاخص‌های برازش مدل

شاخص برازش	مقدار	نتیجه
χ^2/df	۱,۹۶	کمتر از ۳، برازش مناسب
CFI	۰,۹۶	بالای ۰,۹۰، برازش خوب
TLI	۰,۹۵	بالای ۰,۹۰، مناسب
RMSEA	۰,۰۴۵	کمتر از ۰,۰۸، برازش مناسب
SRMR	۰,۰۳۸	کمتر از ۰,۰۸، مناسب

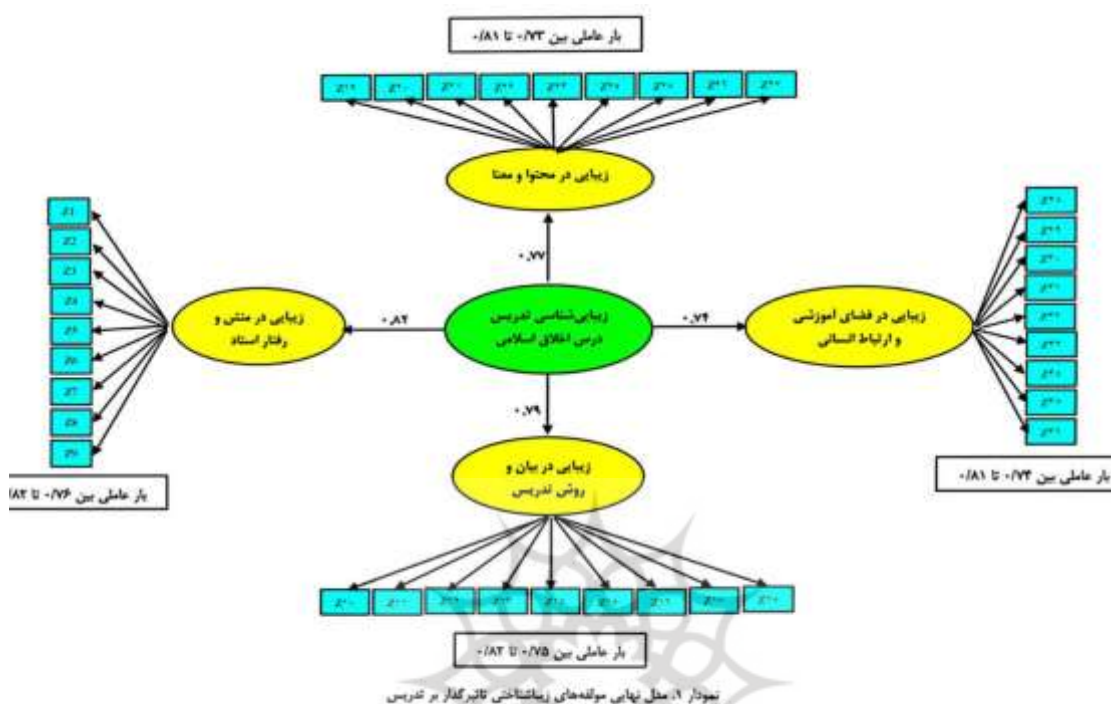
با توجه به جدول ۵، برازش مدل تحلیل ساختاری با استفاده از شاخص‌های CFI، TLI، RMSEA و SRMR ارزیابی شد. نتایج نشان داد مدل ارائه‌شده از برازش خوبی برخوردار بوده و با داده‌ها سازگار است.

جدول ۶. اعتبار سازه (ضرایب مسیر استاندارد)

شاخص	مولفه	β استاندارد شده	t-value	sig
مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی	زیبایی در منش و رفتار استاد	۰,۸۲	۱۲,۵	$p < ۰,۰۰۱$
	زیبایی در بیان و روش تدریس	۰,۷۹	۱۱,۸	$p < ۰,۰۰۱$
	زیبایی در محتوا و معنا	۰,۷۷	۱۰,۹	$p < ۰,۰۰۱$
	زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی	۰,۷۴	۱۰,۲	$p < ۰,۰۰۱$

با توجه به جدول ۶، تمام مسیرهای مولفه‌ها به شاخص اصلی مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس معنادار بودند ($p < ۰,۰۰۱$). ضرایب استاندارد شده بین ۰,۷۴ تا ۰,۸۲ قرار داشت و t-values بین ۱۰,۲ تا ۱۲,۵ بود که نشان‌دهنده سهم قوی هر مولفه در توضیح شاخص کلی است.

در این بخش نتایج مرحله کیفی و کمی با هم ترکیب می‌شوند تا یک مدل قابل استناد و کاربردی از مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق ارائه شود.

مدل نهایی مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس نشان می‌دهد که تجربه زیباشناختی تدریس درس اخلاق اسلامی تحت تأثیر چهار مولفه اصلی قرار دارد که عبارتند از زیبایی در منش و رفتار استاد، زیبایی در بیان و روش تدریس، زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی. همان‌طور که در نمودار مشخص است، ضریب مسیر (β) استاندارد شده مولفه‌ها بین ۰,۷۴ تا ۰,۸۲ قرار دارد و تمام مسیرها از نظر آماری معنادار هستند. ضرایب بتای استاندارد شده نشان‌دهنده اهمیت بالای هر مولفه در شکل‌دهی تجربه زیباشناختی تدریس است. به عبارت دیگر، دانشجومعلمانی زمانی تدریس درس اخلاق اسلامی را زیبا و اثرگذار توصیف کردند که رفتار و منش استاد، بیان و روش تدریس، محتوای درس و معنا و فضای آموزشی و ارتباطی کلاس هماهنگ و اثرگذار باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، شناسایی مولفه‌های زیباشناختی موثر بر تدریس درس اخلاق اسلامی از دیدگاه دانشجومعلمانی رشته معارف اسلامی دانشگاه فرهنگیان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ بود که واحد درسی «اخلاق اسلامی» را گذرانده‌اند. یافته‌های تلفیقی کیفی و کمی نشان داد که تجربه زیباشناسی تدریس،

نتیجه تعامل چندبعدی میان ۴ مولفه زیبایی در منش و رفتار استاد، زیبایی در بیان و روش تدریس، زیبایی در محتوا و معنا و زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی در کلاس است.

در مرحله کیفی، مضامین استخراج شده بیانگر آن بود که دانشجومعلم، تدریس را زیبا و تأثیرگذار می‌دانند که در آن هماهنگی میان گفتار و کردار استاد، صداقت و تواضع در رفتار، زبان نرم و بیان مؤثر، استفاده از مثال‌ها و روایت‌های الهام‌بخش، ارتباط محتوا با زندگی روزمره، و فضای صمیمی و احترام‌آمیز کلاس وجود داشته باشد. این نتایج نشان می‌دهد که زیبایی در تدریس، فراتر از جنبه‌های ظاهری یا هنری، در حقیقت رفتار و معنا تجلی می‌یابد و تجربه‌ای انسانی، اخلاقی و تربیتی ایجاد می‌کند.

در مرحله کمی، نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد که مدل زیباشناسی تدریس از برازش مناسبی برخوردار است. همچنین، همه مسیرهای بین مولفه‌ها و شاخص کلی زیباشناسی تدریس معنادار بودند ($p < 0.001$). ضرایب مسیر استاندارد شده بین ۰,۷۴ تا ۰,۸۲ قرار داشت که نشان‌دهنده سهم بالای هر مولفه در تبیین تجربه زیباشناسی تدریس است. از میان مولفه‌ها، زیبایی در منش و رفتار استاد بالاترین ضریب را به خود اختصاص داد و نقش محوری در درک زیبایی تدریس ایفا کرد. افزون بر این، تفاوت معناداری میان دیدگاه دختران و پسران مشاهده نشد که بیانگر برداشت مشترک آنان از مفهوم زیبایی در تدریس است.

نتیجه به دست آمده درباره نقش تعیین‌کننده زیبایی در منش و رفتار استاد با یافته‌های (Ebrahiminia, 2018; Karami & youdefzadeh, 2018; Mirarefin et al, 2019; et al, 2020) همسو است که نشان دادند پرورش شایستگی‌های زیبایی‌شناختی در معلمان موجب افزایش همدلی، اخلاق‌مداری و کیفیت تدریس می‌شود. یافته‌های پژوهش حاضر نیز مؤید همین رویکرد است.

در زمینه زیبایی در بیان و روش تدریس، یافته‌ها بیانگر آن بود که استفاده از شعر، روایت، مثال‌های زندگی روزمره و زبان محبت‌آمیز، به تجربه زیبایی در کلاس می‌افزاید. این نتیجه با پژوهش‌های (Law, 2018; Asadian & Azizi, 2022; Tytler, 2022; Ebrahiminia et al, 2020) هم‌راستا است که بر نقش عناصر ادبی و هنری در ایجاد درگیری عاطفی و شناختی در فرایند یادگیری تأکید کرده‌اند. به‌ویژه در تدریس دروس معارف اسلامی، استفاده از بیان هنرمندانه و روایت‌های اخلاقی می‌تواند به درک عمیق‌تر مفاهیم دینی و اخلاقی منجر شود. زیرا دانشجو به بیان شیوا و هنرمندانه و لحن مناسب استاد بیش از ویژگی‌های ظاهری وی توجه می‌کند. از سوی دیگر تدریس فعال یا تعاملی نوآورانه و زیباشناسانه بوده و از ویژگی‌های آن تجارب عاطفی، ادراک چندحسی و آموزش همراه با لذت است. این عوامل باعث می‌شوند رابطه هیجانی بین گوینده و مخاطب تقویت شده، فراگیران موضوعات درسی را با علاقه و نگرش مثبت دنبال کنند (Ebrahiminia et al, 2020).

در بعد زیبایی در محتوا و معنا، یافته‌ها نشان داد که دانشجومعلمانی زمانی درس اخلاق را زیبا تلقی کردند که مفاهیم دینی با زندگی واقعی آنان پیوند خورده و بر مفاهیمی چون عشق، رحمت و امید تأکید می‌شد، نه صرفاً بر جنبه‌های تکلیف‌محور یا انضباطی. این یافته با یافته‌های (Ebrahimi, 2018) همسو است که معتقد است آموزش دینی زمانی معنادار می‌شود که با تجربه‌ی زیسته فراگیران ارتباط برقرار کند. (Ebrahimi et al, 2020) بیان کرده‌اند که هنر زمانی مورد توجه قرار می‌گیرد که دارای معنا، انسجام و ارزش زیبایی‌شناسی باشد. یادگیری هم زمانی ارزشمند است که معنادار، منسجم و نوآورانه باشد. از این منظر، محتوای درس اخلاق اسلامی باید نه تنها آموزنده، بلکه الهام‌بخش و زندگی‌محور باشد.

در نهایت، زیبایی در فضای آموزشی و ارتباط انسانی نیز به‌عنوان یکی از ارکان اساسی تجربه زیباشناسی در تدریس و یادگیری شناسایی شد. نتایج نشان داد که عناصری همچون صمیمیت، احترام متقابل، گوش‌دادن فعال و فضای امن روانی در کلاس، نه تنها به شکل‌گیری احساس آرامش و اعتماد میان اعضای کلاس منجر می‌شوند، بلکه می‌توانند تجربه‌ای از زیبایی در تعاملات انسانی و آموزشی را در بین دانشجومعلمانی تقویت کند. در چنین فضایی ارتباط میان معلم و دانشجو فراتر از انتقال دانش صرف پیش می‌رود و به سطحی از تجربه مشترک و معنا ساز می‌رسد که در آن یادگیری با احساس لذت، انگیزش و تعلق همراه می‌شود. این یافته با نتایج پژوهش‌های متعددی نظیر (Tytler et al, 2022; Nasrollahi, 2021; Ebrahimi et al, 2020) هم‌خوانی دارد که بر اهمیت فضای انسانی و عاطفی در کیفیت یادگیری تأکید کرده‌اند.

از منظر تلفیق داده‌های کیفی و کمی، می‌توان نتیجه گرفت که تجربه زیبایی در تدریس اخلاق اسلامی زمانی شکل می‌گیرد که تمام مؤلفه‌های یادشده در یک کل منسجم عمل کنند. مطابق با نظر (Eisner, 1985) کیفیت زیباشناختی آموزش تنها در عناصر ظاهری خلاصه نمی‌شود، بلکه در شیوه معنا بخشیدن معلم به تجربه یادگیری و در نحوه سازمان‌یافتگی، ظرافت و حساسیت عمل آموزشی خود را نشان می‌دهد. بر همین اساس، یافته‌های پژوهش حاضر تأکید می‌کند که زیبایی در تدریس نه یک ویژگی تزئینی، بلکه کیفیتی درونی، اخلاقی و معنا ساز است که در رفتار و گفتار معلم، محتوای ارائه شده و نوع تعاملات کلاسی تجلی می‌یابد.

همچنین (Eisner, 2003; 1998) یادگیری را تجربه‌ای زیباشناختی می‌داند که باید بر درک حسی، لذت، انعطاف‌پذیری و ارتباط انسانی استوار باشد. نتایج این پژوهش نیز نشان می‌دهد تجربه زیبایی در تدریس اخلاق اسلامی نه تنها موجب لذت و انگیزش یادگیری می‌شود، بلکه بُعد اخلاقی یادگیری را نیز غنا می‌بخشد و به ایجاد پیوندی عمیق‌تر میان دانش، معنا و انسانیت در تعلیم و تربیت می‌انجامد. از این منظر، تقویت نگرش زیباشناسانه در تربیت معلم می‌تواند به پرورش معلمان بی‌انجامد که فرایند یادگیری

را نه صرفاً انتقال دانش، بلکه تجربه‌ای انسانی و معنادار می‌دانند؛ تجربه‌ای که در آن پیوند میان دانش، معنا و انسانیت به گونه‌ای عمیق تر و اثربخش تر شکل می‌گیرد؛ دقیقاً همان چیزی که (Eisner) آن را جوهر یادگیری زیباشناختی می‌نامد (Eisner, 2003)

پیشنهادهای کاربردی

۱. تشویق استادان درس اخلاق اسلامی به استفاده از روش‌های تدریس مبتنی بر تجربه زیباشناختی نظیر فیلم‌های کوتاه اخلاقی، مثال‌هایی از زندگی واقعی و ..
۲. گنجاندن آموزش‌های مبتنی بر زیباشناسی تربیتی در برنامه‌های تربیت معلم، به‌ویژه در حوزه اخلاق اسلامی
۳. بازنگری محتوای درس اخلاق اسلامی با تأکید بر مفاهیم امید، عشق، رحمت و کاربردهای واقعی در زندگی روزمره
۴. توجه به پرورش منش حرفه‌ای نظیر صداقت، آرامش، هماهنگی گفتار و کردار در فرایند آماده‌سازی معلمان تازه‌وارد
۵. بازطراحی محیط‌های آموزشی به گونه‌ای که احساس امنیت روانی، احترام و ارتباط انسانی را تقویت کنند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه توسط تمامی شرکت‌کننده‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالب حاضر توسط نویسنده مقاله تأمین شد.

تعارض منافع

بنابراین اظهار نویسنده مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

- Asadian, S., & Azizi, G. (2018). Aesthetic-based teaching: An approach to improving students' attitudes toward school. *Educational Innovations*, 17(66), 73–96. [in Persian].
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Casham, S., Sheridan, L., & Agostinho, S. (2025). *Artistry in Teaching*. Doctor of philosophy, University of Wollongong
- Davoodi, M. (2022). *Islamic ethics: Foundations and concepts*. Qom: Nohad Publications. [in Persian].
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York, NY: Macmillan.
- Ebrahimi, M. (2018). *Aesthetics and education*. Tehran: University Publishing. [in Persian].
- Ebrahiminia, A., Zangeneh, F., Jafarian, H., & Mohammadi, M. (2020). Curriculum analysis of aesthetic education and identification of aesthetic teaching strategies in Farhangian University. *Teaching Research*, 8(4), 164–192. [in Persian].
- Ebrahiminia, A., Zangeneh, F., Jafarian, H., & Mohammadi, M. (2023). Aesthetic education of student-teachers: Presenting a conceptual framework. *Education*, 39(2), 119–138. [in Persian].
- Eisner, E. W. (1985). On the art of teaching. *The educational imagination: On the design and evaluation of school programs*, 175–191.
- Eisner, E. W. (1998). *The kind of schools we need: Personal essays*. Heinemann, 361 Hanover Street, Portsmouth, NH 03801-3912.
- Eisner, E. W. (2003). The arts and the creation of mind. *Language arts*, 80(5), 340–344.
- Greene, M. (2000). *Releasing the imagination: Essays on education, the arts, and social change*. John Wiley & Sons.
- Hakim, A., Moein, M., Dehkhoda, A., & Shahidi, S. J. (1998). *Dehkhoda Dictionary* (Vol. 5). Tehran: University of Tehran Press. [in Persian].
- Karami, Z., & Yousefzadeh, M. R. (2018). A practical framework for teachers to foster children's aesthetic education based on the views of Dewey, Steiner, and Vygotsky. *Teacher Professional Development*, 3(1), 79–104. [in Persian].
- Law, D. H. (2022). The impact of aesthetics on creative learning. *Journal of Creative Education*, 41(4), 527–540.
- Makarem Shirazi, N. (2008). *Ethics in the Qur'an* (Vol. 1, 5th ed.). Imam Ali ibn Abi Talib Publishing. [in Persian].
- Mesbah Yazdi, M. T. (2015). *Philosophy of ethics* (3rd ed.). Qom: Imam Khomeini Educational and Research Institute. [in Persian].
- Mesbahfar, Z., Mohammadakhoundi, M. S., & Mesbahfar, A. (2023). The effectiveness of aesthetic-based teaching using mind mapping on students' procrastination in virtual learning spaces. *Child and Adolescent Cultural and Social Research Journal*, 1(3), 85–100. [in Persian].

- Mirarefin, F. S., Mehrmohammadi, M., Asgari, M. A., & Haji Hosseinnejad, G. (2019). Designing and validating a curriculum for the course "Aesthetic Approach to Teaching" in teacher education. *Iranian Curriculum Studies*, 14(54), 79–116. [in Persian].
- Moallemi, H. (2005). *Philosophy of ethics*. Qom: Al-Mustafa International Publishing Center. [in Persian].
- Moore, M. (2023). Beauty Education in the Classroom: History, Benefits, and Challenges. *Principles of Aesthetics*. 10(1), 1-15.
- Motamedi, A. (2023). The role of aesthetics in teaching and learning: A meta-synthesis study. *Research in Curriculum Studies*, 3(1), 74–91. [in Persian].
- Naraqi, M. M. (2007). *Jame' al-Sa'adat* (Vol. 1). Esmaeilian Publishing. [in Persian].
- Nasrollahi, S. (2021). Aesthetics in teaching and human communication in the classroom: A phenomenological perspective. *Research in Curriculum Planning*, 18(3), 55–78. [in Persian].
- Noddings, N. (1984). *Caring: A feminine approach to ethics and moral education*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Nussbaum, M. C. (2001). *Upheavals of thought: The intelligence of emotions*. Cambridge University Press.
- Sajnani, N., Mayor, C., and Tillberg-Webb, H. (2020). Aesthetic presence: The role of the arts in the education of creative arts therapists in the classroom and online, *The Arts in Psychotherapy*, 69, 12-5
- Tytler, R., Prain, V., & Hannigan, S. (2022). Expanding the languages of science and how they are learnt. *Research in Science Education*, 52(1), 379-392.
- Akyol, H. & Kodan H. (2016). "Okuma guclugunun giderilmesine yönelik bir uygulama: Akici okuma stratejilerinin kullanimi". *Ondokuz Mayis University Journal of Education*, 35(2): 7-21.